

2. Latvijas reliģiskās organizācijas kā nodokļu maksātājas

Mūžīga ir daba, bet ne mantas!

Aristotelis

Latvijas Republikas Augstākā Padome 1992.gada 12.maijā pieņēma likumu Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām, kas novērsa komunistu režīma laikā pieļauto vēsturisko netaisnību pret reliģiskajām organizācijām, kad tika denacionalizēti baznīcas īpašumi un mantas. Tiesības atgūt nelikumīgi atsavinātos īpašuma objektus atbilstoši saviem statūtiem (satversmei, nolikumam) tika piešķirtas reliģiskajām organizācijām, kuras 1940.gadā bija reģistrētas Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Baznīcu un konfesiju departamentā vai Sabiedrisko lietu ministrijas Preses un biedrību departamentā, ja tās netika pārtraukušas reliģisko darbību un bija atjaunojušas savu juridiskās personas statusu, un tas bija apliecināts ar Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšsteča Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļas izziņu.

Saskaņā ar likuma Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām 8.pantu pilsētas dome vai pagasta padome reliģiskās organizācijas pieteikumu izskata trīs mēnešu laikā pēc visu nepieciešamo dokumentu saņemšanas un pieņem lēmums par īpašuma objekta atdošanu natūrā vai par īpašuma kompensācijas piešķiršanu, vai par atteikumu atjaunot šīs tiesības. Strīdus vai atteikuma gadījumā jautājumu izskata tiesa. Reliģiskās organizācijas tiesas lietās (16.pants) par nelikumīgi atsavinātā īpašuma atgūšanu tika atbrīvotas no valsts nodevas un tiesu izdevumiem.

Likums (1.pants) par reliģisko organizāciju īpašuma objektiem atzina kulta celtnes, reliģisko organizāciju administratīvās, dzīvojamās, saimniecības un citas ēkas, kapliņas, zemi (arī zemi, ko aizņem meži un ūdenskrātuves), inventāru, reliģisko rituālu priekšmetus, izņemot noguldījumus, kā arī reliģisko organizāciju izveidoto labdarības biedrību, patversmju, nabagmāju u.tml. zemi un ēkas.

Līdz ar likuma pieņemšanu par spēkā neesošiem tika atzīti virkne to padomju tiesību aktu, kurus bija pieņēmis Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs, Latvijas PSR Tautas Komisāru Padome un Latvijas PSR Ministru Padome, kā arī vietējās Tautas deputātu padomes un to izpildkomitejas daļā par reliģisko organizāciju īpašumu atsavināšanu laikā no 1940.gada 21.jūlija līdz šī likuma spēkā stāšanās brīdim.

Ja baznīcas zeme pa šo laiku bija piešķirta piemājas vai zemnieku saimniecībām, individuālo augļu dārzu uzturēšanai, dzīvojamo māju uzturēšanai vai iesāktās celtniecības pabeigšanai, kā arī vasarnīcu uzturēšanai, baznīcas īpašumā piešķirta līdzvērtīgu zemi citā vietā vai naudas kompensāciju. Īpašniekiem, protams, vajadzēja būt labticīgiem.

Likums noteica (4.pants), ka reliģiskās organizācijas nevar pretendēt uz kompensāciju par Otrajā pasaules karā iznīcinātajiem īpašuma objektiem.

Pašreiz Latvijas Republikā nav vienota likuma, kas noteiktu kārtību, kādā tiek maksāti baznīcas nodokļi. Šo kārtību regulē daudzi likumi. Baznīcas finansēšanas jautājumus un nodokļu atlaižu kārtību nosaka šādi normatīvie akti: 1995.gada 7.septembrī pieņemtais *Reliģisko organizāciju likums*, 1995.gada 9.marta pieņemtais likums *Par pievienotās vērtības nodokli*, 1990.gada 26.septembrī pieņemtais likums *Par uzņēmējdarbību*, 1995.gada 9.februārī pieņemtais likums *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*, 1993.gada 11.maijā pieņemtais likums *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*, 1995.gada 10.augustā pieņemtais likums *Par humānās palīdzības sūtījumiem*, 2001.gada 10.jūlija Ministru kabineta noteikumi Nr.315 *Kārtība, kādā sabiedriskajām organizācijām (fondiem) un reliģiskajām organizācijām tiek izsniegtas vai atsauktas atļaujas saņemt ziedojumus, ziedotājiem saņemot uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi*, 1998.gada 19.maija Ministru kabineta noteikumi Nr.187 *Likuma "Par pievienotās vērtības nodokli" normu piemērošanas kārtība*, 1996.gada 12.marta Ministru kabineta noteikumi

Nr.57 Noteikumi par humānās palīdzības kravu saturu, 2000.gada 1.augusta Ministru kabineta noteikumi Nr.252 Noteikumi par reliģisko organizāciju gada pārskatiem.

Apkopojot iepriekšminētajos normatīvajos dokumentos noteikto par reliģiskajām organizācijām, var secināt, ka Latvijas likumi par reliģisko organizāciju finansēm, nodokļiem un tamlīdzīgām lietām atrunā šādus jautājumus:

- saimnieciskās vai uzņēmējdarbības veikšanu;
- reliģisko organizāciju īpašuma ieķīlāšanu;
- reliģisko organizāciju nodokļus;
- ziedojumus;
- humāno palīdzību;
- finansu atskaišu kārtību.

Saimnieciskās vai uzņēmējdarbības veikšana.* Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 15.pantu reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisku darbību. Ja ieņēmumi no šīs darbības kalendārā gada laikā pārsniedz 500 minimālā mēnešalgas, organizācijai jādibina savs uzņēmums un jāveic uzņēmējdarbība saskaņā ar likumu Par uzņēmējdarbību, kas nosaka, ka reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisko darbu un uzņēmējdarbību, dibināt uzņēmumus (uzņēmējsabiedrības), iegādāties uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) daļas vai akcijas. Tas nozīmē, ka reliģiskai organizācijas jādibina uzņēmējsabiedrība, kura gūst peļņu un maksā nodokļus vispārējā kārtībā, kāda tā ir ir attiecībā pret komercstruktūrām.

Reliģisko organizāciju īpašuma ieķīlāšana. Atbilstoši Reliģisko organizāciju likuma 16.pantam reliģisko organizāciju īpašumā var būt kustamā un nekustamā manta, tomēr ir aizliegts ieķīlāt dievnamus un rituāla priekšmetus, kā arī uz tiem nevar vērst piedziņu pēc kreditoru pieprasījuma.

Reliģisko organizāciju nodokļi (nekustamā īpašuma nodoklis, pievienotās vērtības nodoklis un iedzīvotāju ienākuma nodoklis). Likums Par nekustamā īpašuma nodokli nosaka, ka ar nekustamā īpašuma nodokli neapliek reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu, kuru izmanto reliģiskās darbības veikšanai. Likums Par pievienotās vērtības nodokli paredz, ka ar pievienotās vērtības nodokli neapliek Latvijā reģistrēto reliģisko organizāciju reliģiskos, rituālos un citus pakalpojumus, kuru mērķis nav sistemātiski gūt peļņu. Ar pievienotās vērtības nodokli nav apliekamas arī naudas iemaksas un ziedojumi reliģiskajām organizācijām.

Likums Par iedzīvotāju ienākuma nodokli nosaka, ka fiziskā persona, kas ziedojuši sabiedriskajai vai reliģiskajai organizācijai (kurai ir Finanšu ministrijas atļauja), šo naudu var atskaitīt no sava apliekamā ienākuma pirms ienākuma aplikšanas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli. Summa nedrīkst pārsniegt 20% no apliekamā ienākuma, un fiziskajai personai no organizācijas par saņemto ziedojumu jāsaņem darījumu apliecinošs dokuments. Par dāvinājumā saņemto ārvalstu neatmaksājamo tehnisko palīdzību reliģiskajai organizācijai ir tiesības uz muitas nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumiem.

Ziedojumi. Uzņēmumi (uzņēmējsabiedrības), ziedojot reliģiskai organizācijai, kurai ir Finanšu ministrijas izsniegtā atļauja, ir tiesīgi izmantot likuma Par uzņēmumu ienākuma nodokli 20.pantā paredzētās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides 85% apmērā no ziedojuma summas. Nodokļa atlaide nepiemēro ziedotājiem, kuriem taksācijas perioda otrā mēneša pirmajā datumā ir nodokļa parādi par iepriekšējiem gadiem. Bez tam kopējā nodokļu atlaide nedrīkst pārsniegt 20% no uzņēmumam aprēķinātās kopējās nodokļu summas.

* Likums Par uzņēmumu ienākuma nodokli saimniecisko darbību definē kā darbību, kas vērsta uz preču ražošanu, darbu izpildi, tirdzniecību, pakalpojumu sniegšanu un cita veida darbību par atlīdzību (šos vārdus atkārtoti arī likums Par dabas resursiem). Likums Par pievienotās vērtības nodokli saimniecisko darbību definē kā "jebkuru darbību par atlīdzību, kas nav darba devēja izmaksāta darba samaksa vai cita atlīdzība darbiniekam, no kuras aprēķināms sociālais nodoklis un iedzīvotāju ienākuma nodoklis". Tā var būt, piemēram, telpu iznomāšana, maksas sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu sniegšana, nodarbošanās ar tirdzniecību, nodarbošanās ar citiem ar nodokli apliekamiem darījumiem.

Ministru kabineta noteikumi *Kārtība, kādā sabiedriskajām organizācijām (fondiem) un reliģiskajām organizācijām tiek izsniegtas vai atsauktas atļaujas saņemt ziedojumus, ziedotājiem saņemot uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi* nosaka, ka Finanšu ministrija izsniedz atļaujas kārtējam taksācijas gadam un izskata arī jautājumu par atļaujas pagarināšanu vai atteikumu. Lai reliģiskā organizācija saņemtu atļauju, tai jābūt motivētai ieteikuma vēstulei no Reliģisko lietu pārvaldes (MK noteikumu 5., 6.punkts). Ja Finanšu ministrija (vai ar Reliģisko lietu pārvaldes starpniecību) konstatē organizācijas darbībā normatīvo aktu pārkāpumus, tā var liegt atļaujas izsniegšanu vai pagarināšanu (MK noteikumu 21.punkts).

Humānā palīdzība. Reliģiskajām organizācijām ir tiesības saņemt humāno palīdzību. Humānās palīdzības kravas netiek apliktas ar nodokļiem un nodevām minētā likuma noteiktajā kārtībā. Reliģiskās organizācijas, kas var būt humānās palīdzības kravu saņēmējas, tiek uzskaitītas ik gadu pēc īpaši šim nolūkam Ministru kabinetā pieņemtiem noteikumiem.

Šeit jāatzīmē, ka attiecībā uz tām reliģiskajām organizācijām, kas pārkāpj likumus, Reliģisko lietu pārvalde praksē biežāk izmanto nevis tiesu, bet gan ekonomiskus spaidus (piemēram, liedz saņemt humānās palīdzības kravas), lai panāktu likuma izpildi. Lai arī saskaņā ar likumu reliģiskajai organizācijai pienākas nodokļu atlaides, valsts šo privilēģiju var liegt, ja organizācija pārkāpj likumus vai neievēro vispārārstītus demokrātiskus principus.

Finansu atskaišu kārtība. Saskaņā Ministru kabineta *Noteikumiem par reliģisko organizāciju gada pārskatiem* reliģiskās organizācijas katru gadu līdz 1.martam iesniedz (nosūta pa pastu vai ar kurjeru) Reliģisko lietu pārvaldē un Valsts ieņēmumu dienesta teritoriālajā iestādē gada pārskata norakstu, ko apstiprinājusi reliģiskās organizācijas vadība. Likumā nav noteiktas sankcijas, kas notiek, ja nesniedz pārskatus Reliģisko lietu pārvaldei. Tāpēc nereti reliģiskas organizācijas (visbiežāk tradicionālās konfesijas) "piemirst" iesniegt pārskatus.

Noteikumi nosaka, ka reliģiskā organizācija, kuras ieņēmumi no saimnieciskajiem darījumiem pārskata gadā pārsniedz Ls 25 000, par katru gadu sagatavo gada pārskatu, kas sastāv no bilances, ieņēmumu un izdevumu pārskata, ziedojumu un dāvinājumu pārskata un pielikuma. Ja reliģiskās organizācijas ieņēmumi no saimnieciskajiem darījumiem pārskata gadā nepārsniedz Ls 25 000, reliģiskā organizācija nepiemēro šajos noteikumos noteikto kārtību un par katru pārskata gadu sagatavo ieņēmumu un izdevumu pārskatu un ziedojumu un dāvinājumu pārskatu.

Saskaņā ar minētajiem noteikumiem finansiālās atskaites ailē "Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi" norāda reliģiskās organizācijas kasē vai kredītiestādes kontā pārskata gadā saņemtos naudas ziedojumus vai dāvinājumus, kā arī saņemtos mantiskos ziedojumus vai dāvinājumus, kuri novērtēti naudā, pamatojoties uz ziedojumu vai dāvinājumu apliecināšanos dokumentos norādīto summu. Reliģiskās organizācijas finanšu atskaitē ir jāuzrāda "Ieņēmumi no reliģiskās darbības" jeb naudas summa, kas iegūta, sniedzot reliģiskos pakalpojumus, jāuzrāda "Izdevumi reliģiskās darbības veikšanai", norādot faktisko līdzekļu izlietojumu reliģiskajai darbībai. Te ietilpst arī ar reliģiskās organizācijas īpašumu iegādi, ražošanu vai ar ražošanas uzstādīšanu saistītie izdevumi. Reliģiskā organizācija atskaitē uzrāda arī pašu vajadzībām patērētos, pirktos, ziedojumā vai dāvinājumā saņemtos materiālus, preces un citus krājumus, kā arī pārskata gadā aprēķināto darba algu, atlīdzību vai citu darba samaksai pielīdzināmu maksājumu summas (pirms nodokļu vai citu likumos paredzētu maksājumu atskaitīšanas - bruto summas).

Ziedojumu un dāvinājumu gada pārskatā, ko reliģiskā organizācija iesniedz Reliģisko lietu pārvaldei un Valsts ieņēmumu dienestam, uzrāda ziedojumus un dāvinājumus, sniedzot ziņas par to devējiem (ja tie ir zināmi). Ziņas par ziedojumu un dāvinājumu devējiem ir jānorāda Latvijā reģistrētās juridiskās personas nodokļu maksātāja reģistra kods vai ārvalsts juridiskās personas nosaukums, juridiskā adrese un reģistrācijas numurs, vai fiziskās personas - iekšzemes nodokļu maksātāja (rezidenta) reģistra kods (personas kods), vai fiziskās personas - ārvalstu nodokļu maksātāja (nerezidenta) vārds, uzvārds, personas identifikācijas kods un valsts nosaukums.